

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ АНОТАЦІЇ

ПОВСТАНСЬКІ КОЛЯДИ

*Повстанські коляди: пісні, зібрані у Західному Поділлі /
Упорядкування, вступна стаття, примітки Ростислава Крамара.
Музичний редактор Оксана Рафа. Художник Тереза Проць.*

Тернопіль, 1995. — 47 с.

Прикметною і багатообіцяючою течією сучасної української фольклористики є дедалі зростаюча увага до потужного тематичного пласту народної пісенної і оповідної творчості, присвяченої національно-визвольній боротьбі ОУН і УПА в 1940—1960-х роках. Тепер уже кожній освіченій людині в Україні добре відомо, що жодна інша в усій багатющій на подвиги, казковий героїзм і жертвовність історії нашої Батьківщини не залишила такого велетенського за обсягом і розмаїтого за своїми жанрами фольклору. Що ж до повстанських пісень, то їх маємо не менше, ніж козацьких.

Досі вони пішли у світ двома десятками книжкових видань, переважно невеликого обсягу. Їх огляд недавно було опубліковано в нашому журналі.

Збірник Р. Крамара "Повстанські коляди" потрапив мені до рук уже після передачі остаточно відредагованої верстки згаданого огляду до друку. Але праця молодого фольклориста цікава і самими текстами та мелодіями, і змістом вступної статті, й іншими своїми частинами. Отже, доцільно про неї сказати дещо ширше.

Основу видання склали тексти і мелодії тридцяти колядок, які автор записав у селах Західного Поділля, власне у південних районах Тернопільської області. Молодому фольклористові вдалося виявити й опублікувати дуже цікаві зразки і варіанти, пов'язані з Різдвом Христовим і водночас боротьбою Української Нації проти російського колоніального поневолення. Значна частина з них побутує і в суміжних областях Галичини та Волині, і навіть досить далеких теренах Київщини, Черкащини, Дніпропет-

ровщини та Донеччини. Як приклад, можна назвати колядку "Сумний Святий вечір", що зустрічається не тільки в Україні, на Зеленому Клинні (Далекому Сході), в Сибіру, а практично всюди, де живе бодай невелика громада наших співвітчизників, тобто в Західній Європі, Північній і Південній Америці, Австралії і Азії. Заслугою упорядника і записувача є те, що він зібрав і опублікував тут не по одному, а по кілька версій і варіантів популярних коляд і цим істотно збагачує уявлення читача про розмаїття досліджуваного жанру. Таким способом Р. Крамар подав три зразки твору "Сумний Святий вечір" (с. 21, 22 і 23); два "Різдво Христове" (с. 24 і 25) та ін.

Майже через усі тексти виразно проходить ідея героїчної боротьби за повне визволення України.

Заспіваймо пісню про ту сумну долю,
Що нам ся остали могили по полю.
Высокі могили, де лягло спочити
Військо українське катами побите.

Най би то побито, а то замордувано
Таким дивним чудом, що ще не видано.
Навіть татари не робили того,
Щоб так мордувати цвіту молодого.

Полягли герої в крові по коліна,
Но зате воскресла славна Україна.
Воскресла Україна — буде панувати,
А на тії кровці буде дух зростати
(с. 35).

Порівняно з іншими місцевостями України повстанські коляди Західного Поділля мають чимало дуже своєрідного, але разом з тим і спільного, загальнонаціонального. З'ясувати одне і друге вдасться шойно

тоді, коли буде максимально нагромаджений, належно класифікований, систематизований і досліджений наявний тематичний пласт народнопісенної творчості. Це стосується і тих зразків, які з певними відмінами поширені в різних регіонах, і тих, що наразі виявлені лише на терені, охопленому дослідженням Ростислава Крамара.

Рецензована праця містить і в самих текстах, і в аналітичній частині нові факти і цілком слушні узагальнення, які істотно збагачують і розширюють дотеперішні знання не лише шанувальників повстанського фольклору, але й дослідників, високоєрудованих фахівців про багатогранне увіковічення образу найвидатнішого політичного діяча України в середині ХХ сторіччя, легендарного керівника і теоретика ОУН Степана Бандери.

Ростислав Крамар, як уважний і знаючий дослідник, не міг не відзначити, що ряд колядок про сумні саята торкається і родинних нещастя, і "виходить на узагальнене змалювання трагізму української ситуації". Персоналізований образ неньки — України — центральний у пісні з Шутроминиць (Заліщицький р-н). Усталеними засобами поетизації описується, як "в кайдани кували, на хрест розпинали" покривджену Україну. Несподівана розв'язка твору: до Всевишнього з молитвою за Український Народ звертається Степан Бандера:

А Степан Бандера на се поглядає,
Здіймив руки до Ісуса, Ісуса благає:
— Ісусе мій милий, я Тебе благаю:
Поможі ми цю комуна вигнати із краю!

Наступна метаморфозована картина втечі ворога ("комуна тікала, ліси ся хитили") змінюється молитвою влячності за народного оборонця "Бандеру — тата". Зазначимо, що звертання в колядах до небуденної постаті Бандери непоодинокі. Українська людиність, ототожнюючи ім'я видатного політичного діяча зі сподіванням довгожданної волі, благала Божого заступництва для нього:

Просим, Тебе Христе,
І Твого Ангела,
Щоб прожив на Україні
Провідник Бандера
(с. 7)

Поряд із тим, що вдалося знайти, записати й розглянути упорядникові книги в Західному Поділлі, сотні пісень різних жанрів, повністю чи частково присвячених С. Бандері, між ними й колядок та шедри-

вок, активно живуть у репертуарі звичайних селян, робітників та інтелігентів, учнівської і студентської молоді в усіх регіонах, де розселені зі своєї волі чи насильно наші країни¹.

Приблизно таким чином автор розглядає увесь нагромаджений колядний матеріал і ширше допомагає читачам проникнути в суть представлених у книзі обрядових пісень, ненав'язливо з'ясовуючи при цьому й історичне тло, на якому вони творилися й фольклоризувалися.

Більше як півстоліття тотальна заборона виконувати повстанські пісні, порушників якої навіть неповнолітніми кидали до тюрем і так званих виправно-трудових таборів на десять і більше років, уповільнила природний процес фольклоризації цих творів. Саме тому між опублікованими зразками побачимо й дещо недосконалі тексти. Але ж саме це, може, і повинно стати добрим стимулом для пошуків кращих варіантів і версій у тому ж Західному Поділлі і в інших місцевостях. Маючи перед очима декілька зразків одного й того ж твору, для публікації можна відібрати найкращі. Дещо було надруковано й раніше, але автор-упорядник чомусь про це не згадує.

"Повстанські коляди" Р. Крамара порівняно з більшістю книжкових видань пісенного фольклору розглядуваної тематики є успішною спробою кваліфікованого трактування жанру з позицій сучасної наукової думки.

Збірний образ українського повстанця після докладного ознайомлення з книгою залишається в уяві читача легендарно-героїчною особистістю, що жертвує своїм життям виключно для добра і волі рідної Нації, які можливо повністю реалізувати тільки в незалежній державі.

Потім встане Київ,
Вся Україна-мати,
Над собором Лев і Тризуб
Вже буде сіяти.

І настане воля
На святій руїні,
В один день задзвонять дзвони
По всій Україні

(с. 29)

Григорій ДЕМ'ЯН

Київ

¹ Докладніше див.: Українські проблеми. — 1995. — № 2. — С. 109—114.